

Айнхард
ЖИВОТЪТ
НА
КАРЛ ВЕЛИКИ

MEMORIA

АЙНХАРД ЖИВОТЪТ НА КАРЛ ВЕЛИКИ

Превод: Милко Цветанов

chitanka.info

*Колко лесно е да си скромнен, когато си крал,
трудно е когато си никой.*

Карл Велики

ПЛАМЕН ДОЙНОВ

„VITA KAROLI MAGNI“ — РЕАЛНОТО И ФИКЦИОНАЛНОТО, ЕКЗИСТЕНЦИЯТА И ИСТОРИЯТА

Всеки предговор е част от литературния протокол, в който е въвличен корпусът на книгата. Предговорът посредничи, представя основния текст пред читателя, превежда читателските нагласи през себе си до „затвореното“ интимно пространство на книгата, до въображаемата сърцевина на нейната индивидуална култура. Предговорът трябва да напомня за коридор, който свързва днешния анонимен четящ субект с етоса на същинското слово между двете корици; коридор — нисък и тесен, — чието преминаване изисква човек да се свие в епистемологична боязън и да се наведе в тревожна почит пред всеприсъствието на авторовия текст; достатъчно дълъг коридор, чрез който *дистанцията* между четящия и писмото се легитимира и преодолява, в който се полага разбирането на авторовото слово без прекомерност на узнаването му. Преди всичко предговорът претендира да изгради главните звена на такава „символна система“, която уговаря разбиращия прочит на основния текст, като съдържа маркери, по които се разпознава текстуалната достоверност.

Но тези уводни думи ще се опитат не да въведат, не да съединят, а да обгледат *отстрани* „Житието на Карл Велики“ от Айнхард. Ще бъдат може би коридор, който не води към основния текст, а не *успореден* на него. Думи, които наблюдават и питат.

* * *

Към „Житието на Карл Велики“ може да се пристъпи предразбиращо. Животът на краля се е случил, след като е описан от

приближения му писател. Днес четем тази животопис и научаваме като как точно е живял и управлявал първият велик владетел на Западна Европа.

Може да се пристъпи и „неразбиращо“, но с воля за разговор — като към текст, който е не просто документ, писмен паметник, а наратив, произвеждащ „следите на времето“ пред сега-четящия поглед, разказ, който *отмества* истината посредством самото ѝ записване и четене от различни лица. (Защото, превърната в история, истината изчезва.)

„Житието на Карл Велики“ побира и смесва поне две екзистенциални времена — на крал Карл и на биографа Айнхард. Тяхното преплитане се осъществява в словото, в легитимиращия акт на писането. Записаният живот на Карл имплицира съществуването на Айнхард — фигурата на свидетелстващия писател, очевидеца, който „сам е преживял и оценил събитията“. Това е ролята на Присъстващия, на Наблюдателя, който е *там*, е част от „видяното“ и същевременно е интимно стаеният, премълчаващият, намекващият. Тази двойна позиция ни отвежда към други текстове, чрез които можем да подготвим за разговор съчинението на средновековния писател: Айнхард е роден около 770 г. в Майнцска област. Учи във Фулдския манастир. По-късно е изпратен в „дворцовата академия“ на Карл Велики в Аахен, където е ученик на Алкуин. Става близък с краля и често е включван в състава на специални мисии. След смъртта на Карл през 814 г. става секретар на Людовик Благочестиви, а по-късно — съветник на сина му Лотар. През 830 г. се оттегля в манастир, където умира в 840 г. Сред тези бележки „Житието на Карл Велики“ се вмести около 817 г. — три години след смъртта на Карл. Тоест наблюдаващият Айнхард тогава е по-скоро човек, който си спомня. Едното (кралското) екзистенциално време вече е спряло, за да бъде изведено от страни в текст чрез времето на писателя — и се превърне в историческо, текстуално време.

Как екзистенциалното време се превръща в историческо? Айнхард ни подсказва: като се представи за единствено, за тотално, за закономерно. Кралят е свещената персона, чиито действия чертаят историческите пътища на франкския народ, свръхинтеграцията на кралството и преобразуването му в империя. Екзистенцията на Карл се трансформира в история на франките и тяхната държава. Персоналната

сакралност на владетеля, симптоматична за западноевропейското ранно средновековие, предопределя разказа на Айнхард като удържана в текста история — не в нейната процесуалност, а епохалност, спрялост, изключителна сегашност, която нараства чрез нарация отстрани, паралелно на случилата се и случващата се екзистенция. У Айнхард историята се експлицира не в жизнени, а в поведенски цикли, не в хронологичен, а в ценностно-смысловни редове, надграждащи общностно-държавническото над индивидуално-кралското. Карл е проектиран в жизнеописващата норма на християнския владетел, но същевременно неговият образ задава нормата на най-достойния от кралете, най-мъдрият, неповторимият, който „превъзхожда всички владетели на своето време“. Карл се откроява не само над съвременниците си, но и над своите предци. Действията му излъчват безпрекословност и естественост, те всеизпълват историческия разказ. Нещо повече, понякога неговите действия обясняват случващото се, дават му закономерност: защото Карл „никога не се отказвал от намеренията си и тяхното осъществяване нито заради трудностите, нито от страх пред опасностите“.

В средата на съчинението си Айнхард открива своеобразна процедура на нарастване на индивидуалното (разказ за духовните качества и частния живот на Карл), като всъщност представя уникалната и еталонна единичност на кралския образ, конкретна, но вездесъща персона — ипостас на божествено-държавническия абсолют. Индивидуалните действия на краля са припознати като исторични, фиксирани в начеващата текстуална традиция за него, в паметта на словото. За Айнхард е важно не подражанието, а знаенето и запомнянето. Съществено е, че Карл вече е бил и никога повече няма да бъде; че е различен от всички „преди“ и „след“ и точно с това е историчен, че е неподражаем и неповторим и затова запомнен. Екзистенциалното време на Карл е изтекло безвъзвратно, но то е спряно от Айнхард като текстуално, историческо, „извънчовешко“ време. Времето е записано, институционализирано — чрез многобройните преписи и прочити на „Житието на Карл Велики“ през средните векове.

Но как именно екзистенцията се трансформира в история? И дали това всъщност не е питане за жанра на съчинението?

Жанровият модел изглежда ясен — биография, светска биография. Но в случая се наблюдава показателна хетерогенност на писмото. Айнхард заимства структурата и повествователния принцип от „Дванадесетте рицари“ на Светоний: да се изложат събитията и делата, „но не в хронологичен ред, а според вида им, за да може да бъдат показани и разбрани по-ясно“. Тоест Айнхард ползва традициите на античната биография, като се отказва от хронологичната последователност на повествованието, емблематична за средновековната аналитика.

Но според С. Аверинцев античната биография възникнала и се развила в отгласването си от и противопоставянето на фундаменталната историография. Айнхард обаче не рисува портрет на Карл, а пише Карловата епоха, пише „историография“. Значи тук се проявява и другата — агиографската — традиция с житията, които през V в. изместват окончателно биографиите. Четири века по-късно Айнхард скрепява части от античния портрет и от житийната героика не за да „върне“, не да „реформира“ жанра, а за да създаде друг тип биографична историопис, съединила възможното и реалното с фикционалното и приказното. Това, което особено го сближава с античните портретисти, е цезаристкият (или в средновековен смисъл — цезаропацисткият) патос: главен субект в текста е светският глава, който безспорно превъзхожда всички останали, а централно място заема изпълнението на експанзионистичния държавнически проект. Но именно за да открие по-ярко Карл и неговите политически действия, Айнхард прибегва до хиперболизирането на успехите на франкската държавност: кралете на скотите станали „подчинени и слуги“ (*subditos et sevos*) на Карл, а персийският цар Аарон му дарил властта над Божи гроб. В същото време Карл се грижел Рим да възстанови предишното си значение: той почитал църквата „Св. Петър“ в Рим „повече от всички други свети места“. Франкската и римската тема у Айнхард се сплитат по начин, който има „жанрови последствия“, а в държавно-политически план изобретяват друго смислово поле — утвърждаване на западноевропейската имперска традиция.

В „Житието на Карл Велики“ реалното и фикционалното продуктивно взаимодействат. „Външното“ осъществяване на деянията отглежда в текста историческия мит за франкския император, мит, който провокира обрастването си с още фикционални наративи — като

тези на Ноткер в края на IX в., и на Бенедикт в третата четвърт на X в. Те от своя страна сами започват да репродуцират смисъл, да го преобръщат в езика, додето го фикционализират до неразличимост от реалността. Но напразни са амбициите да се отсеят „истинските“ от „мнимите“ факти у Айнхард. По-надеждно е да се разчитат границите между пластове на речта, да се открояват несъвпадащите си „субекти“ в полилога на историческия разказ. Например „низовият“ частен, ежедневен образ на Карл уплътнява „високата“ агиография на краля. А универсалистката религиозно-политическа проекция и легендарният слог осветяват, правят „извънвременно“ неговото записано поведение. И това не са просто влияния. Въпреки лексикалните съответствия на „Житието на Карл Велики“ с античните образци, през IX в., вече съществува невъзвратимост на езика, който налага христологичния образ на владетеля. От Гадамер знаем, че „езикът може да разглежда събитието като действащо същество и да каже: събитието не се забравя“. И още: езикът трябва да говори.

Пламен Дойнов

ноември, 1994 г.

ПРОЛОГ

Реших, колкото и нескромно да изглежда начинанието ми, да опиша живота и обществените дела на моя господар и възпитател Карл, превъзходен и заслужело прославян навсякъде крал, а след като взех решението, се заех да изложа всичко колкото може по-накратко така, че, от една страна, да избегна опасността да пропусна нещо важно от спомените си, а, от друга — да не засегна с разточително изложение на каквито и да било нови неща читателите, на които им става скучно от новостите, ако все пак е възможно в един нов разказ да не се възбужда недоволството на тези, които се дразнят от направеното дори от най-образовани и осведомени предшественици. И тъй като не се съмнявам, че има мнозина учени, които не смятат днешната ситуация за дотолкова маловажна и всичко, което се случва, за напълно недостойно за внимание, което трябва да се отмине с мълчание и обречено на забравя, аз съм убеден, че привлечени от любовта си към непреходното, те предпочитат да описват с каквито и да е думи великите дела на другите, вместо, като не пишат, да допуснат славата на имената на тези хора да изчезне от паметта на следващите поколения. И така, реших, че не бива да се отказвам от тази дейност, след като знам, че никой не може по-вярно от мен да опише неща, в които сам съм участвал и на които, както се казва, съм присъствал и съм бил очевидец, убеждавайки се в достоверността им! А и не съм напълно уверен дали те ще бъдат описани от друг. Прецених, че ще е по-добре да предам същите тези послания, макар и със свои думи, на паметта на наследниците, отколкото да оставя да потънат в сянката на забвенията забележителният живот на превъзходния и най-великия за времето си измежду всички крал, достойните и недостижими дори за съвременните хора негови дела. Има и една друга, надявам се, съвсем разумна причина, която дори сама по себе си би била достатъчна да ме подтикне да пиша — огромното и постоянно покровителство спрямо мен, след като заживях в двора му, както и приятелството с него и децата му. Чрез това той ме привързва към себе си така, че ме направи

негов дължник както приживе, така и след като умря, и съвсем заслужено щях да изглеждам и да бъда неблагодарен за множеството добрини, ако отминех с мълчание забележителните дела и славата на човека, който е заслужил най-много пред мен, и ако позволях животът му да остане неописан и без дължимата, похвала. А за да се опише и обясни животът му, моят скромнен талант, така нищожен и незначителен, е съвсем недостатъчен; но дори и за красноречието на Тулий това би представлявало усилие. Ето сега пред теб е книгата, съхранила паметта за славния и велик мъж. Освен неговите дела в нея не би те учудило нищо, с изключение може би на това, че аз, варваринът, твърде малко владеещ латинската реч, съм си помислил, че мога да напиша нещо достойно и грамотно на латински, и съм стигнал до такова безсрамие, че подценявам думите на Цицерон от книга първа на „Тускулански беседи“, където той говори за латинските автори така: „Ако някой, казва той, който не може нито да подреди, нито да разтълкува разсъжденията си, нито пък да привлече с нещо приятно читателя, ги излага писмено, то той е човек, който разточително злоупотребява както с времето, така и с написаното.“ Всъщност това становище на известния писател щеше да ме отклони от писането, ако не бях решил предварително, че е по-добре да узная преценките на хората и написвайки това, да затрудня незначителния си талант, отколкото, щадейки себе си, да залича спомена за толкова велик човек.

МЕРОВИНГИТЕ

1.

Смята се, че родът на меровингите, от който франките обичайно избираха кралете си е продължил чак до крал Хилдерих, който по заповед на римския папа Стефан бил отстранен от трона, подстриган и изпратен в манастир. Макар да изглежда, че династията свършва с него, той всъщност отдавна не притежавал никаква власт и не можел вече да се опре на нищо по-значимо от празната кралска титла. Защото и силата, и държавната власт били в ръцете на дворцовите управители, които се наричали майордоми и били по върховете на властта. А на краля не оставало друго, освен да се задоволи с титлата и с разпуснатата коса и неподстригана брада да стои на трона и да си дава вид на владетел, изслушвайки пратеници отвсякъде и отпращайки ги с отговори, на които бил подучен или които дори му било наредено да дава, представяйки ги за свои собствени. Защото извън безполезната кралска титла и несигурното препитание за живот, което му отпуснал по свое усмотрение майордомът, кралят не притежавал нищо свое, освен едно имение с нищожен доход. В това имение имал дом и от приходите поддържал малобройна прислуга, която вършела най-необходимото и го обслужвала. Където и да тръгнел, един слуга го возел с волска кола като обикновен селянин. Обикновено така пътувал и до двореца, и до откритите народни събрания, които се провеждали ежегодно за благо на държавата, по същия начин се прибирал и в дома си. А майордомът се грижел за управлението на кралството и за всичко друго, което трябвало да се свърши и уреди вътре и извън държавата.

ПРЕДШЕСТВЕНИЦИТЕ НА КАРЛ

2.

След отстраняването на Хилдерих Пипин, бащата на Карл, изпълнявал службата на майордом, която вече почти била станала наследствена, понеже бащата на Пипин, Карл, усмирил тираните, претендиращи за властта във всички франкски области, и победил сарацините, които искали да завоюват Галия, и ги прогонил в Испания в две големи битки — едната в Аквитания, в близост до държавата на поатийците, а другата при река Бера, недалеч от Нарбона. Пипин отлично изпълнявал същата тази служба, която наследил от баща си. Било прието тази чест да се оказва от народа само на онзи, който превъзхожда другите и по блясъка на произхода си, и по размера на богатството си.

След като Пипин, бащата на Карл, и брат му Карлман няколко години споделяли славата, останала от дядо им и баща им, в пълно съгласие, привидно под ръководството на Хилдерих, по неизвестни причини Карлман, изглежда, все пак е бил изкушен от желанието си да се отдаде на размисъл и след като оставил тежките и отнемащи време грижи за управлението, се оттеглил на спокойствие в Рим. Променил положението си — станал монах и на планината Оресте построил манастир в близост до църквата на св. Силвестър. Там няколко години се наслаждавал на желания покой в обкръжението на дошлите заедно с него братя. Но когато от Франция в Рим ежегодно започнали да идват на поклонение много благородници, за да изпълняват своите обети, и желаели да му засвидетелстват внимание като на някогашен господар, с честите си посещения те нарушили така желаното от него спокойствие и го принудили да смени мястото. Защото, като видял, че тълпата от посетители пречи на плановете му, Карлман напуснал планината и се оттеглил в провинция Самниум, в манастира на св. Бенедикт в Монте Касино. Там прекарал остатъка от живота си благочестиво в скромни занимания.

КАРЛ И КАРЛМАН (768–771)

3.

Пипин пък посредством влиянието на римския папа бил издигнат от майордом в крал, след като сам властвал над франките в продължение на 15 и повече години, завършил и Аквитанската война, която започнал срещу херцога на Аквитания и водил непрекъснато в продължение на 9 години. Накрая умрял край Париж от подкожна воднянка. Оставил двама сина — Карл и Карлман, върху които по Божие благоволение преминала в наследство властта. Тъй като франките на тържественото общо събрание утвърдили и двамата за свои крале, било оповестено и условието, че кралството ще бъде разделено по равно, като Карл щял да получи властта над онази част, която била във владение на баща му Пипин, а Карлман — частта на чичо си Карлман. Условиата били приети от двете страни и всеки поел управлението на частта от разделеното кралство, отредена му съгласно решението. Макар и много трудно, съгласието между двамата се запазило, при все че мнозина от хората на Карлман се опитвали да нарушат споразумението и дори да тласнат двамата към война помежду им. А че в това имало повече опасение, отколкото опасност, потвърдил самият изход от събитията. Защото, след като Карлман умрял, вдовицата и синовете, заедно с някои от най-видните му привърженици, предприели бягство в Италия и там тя без никакви видими основания, отказвайки доверие на брата на съпруга си, потърсила за себе си и децата покровителството от Дезидерий, краля на лангобардите. А Карлман си отишъл вследствие на болестта след двегодишно съвместно управление и след смъртта му Карл с единодушно решение бил избран за крал на всички франки.

АКВИТАНСКАТА ВОЙНА (769–772)

4.

Смятам за безполезно да пиша за неговото раждане, детство, дори и за младежките години, тъй като нито има нещо казано някъде в летописите, нито може да се намери някой още жив, който да каже, че знае нещо за това. По тази причина, пропускайки неизвестните факти, реших да премина към описание и изтъкване на делата, личностните качества и други страни на неговия живот така, че първо да разкажа за делата му вътре и извън държавата, после за характера и влеченията и най-накрая за управлението и неговата кончина. При това не ще изпусна нищо достойно или което е необходимо да се знае.

5.

От всички войни, които води, предприе първо Аквитанската, започната от баща му, но до момента още незавършена, тъй като смяташе, че тя може да бъде приключена бързо, а докато беше жив брат му, моли също и него за помощ. И макар братът да го беше измамил с обещаната помощ, провеждайки с голяма решителност започнатия поход, с издръжливост и постоянство я доведе до успешен край, тъй като не искаше да се откаже от веднъж започнатото начинание. Накара Хунолд, който след смъртта на Вайфар се беше опитал да завладее Аквитания и отново да раздуха почти приключената война, да напусне Аквитания и да търси убежище в Баския. Не го остави дори и там, а прекоси Гарона, построи замъка Фронзак и чрез пратеници изиска от херцог Лупус от Баския връщането на беглеца, а ако той не го стореше веднага, Хунолд щеше да бъде върнат със сила. Лупус обаче избра по-сигурния начин — не само върна Хунолд, но и самият той заедно с народа си се подчини на властта на Карл.

ЛАНГОБАРДСКАТА ВОЙНА (773–781)

6.

След като уреди нещата си в Аквитания и завърши войната, а управляващият заедно с него междуременно беше напуснал този свят по молба и настояване на римския епископ Хадриан той поднови войната срещу лангобардите. Тя беше започната още преди това от баща му по инициатива на папа Стефан и беше причинила много затруднения, понеже някои от знатните франки, с които обикновено се съветваше, дотолкова се противопоставяха на волята му, че съвсем свободно заявяваха, че ще напуснат краля и ще се върнат вкъщи. Въпреки всичко тогава войната срещу лангобардския крал Айщулф започна и много бързо приключи. Изглежда, Карл имаше подобна или дори същата причина като баща си да я обяви, но Карл вложи повече усилия и постигна повече. Защото Пипин само с неколкодневна обсада на Павиа принуди крал Айщулф и да даде зложници, и да върне заграбените римски градове и замъци, и да положи клетва, че в бъдеще няма да има никакви претенции към върнатото. А Карл не се отказа от започнатата от него война, докато не принуди крал Дезидерий, изтощавайки го с продължителна обсада, да капитулира пред него; принуди сина на Дезидерий Адалгис, към когото, изглежда, бяха насочени надеждите на всички, да напусне не само кралството си, но дори и Италия, върна на римляните всичко заграбено, потуши един опит за преврат от страна на херцог Хруодгаус от Фриаул и подчини на властта си цяла Италия, като завоюваното остави под управлението на сина си Пипин. На това място щях да опиша колко труден беше за влизания в Италия преходът през Алпите, с какви усилия франките преодоляха недостъпните планински била и издигащите се до небесата скалисти върхове, ако чрез настоящото произведение не възнамерявах да възстановя в паметта си събитията, свързани по-скоро с живота на Карл, отколкото с водените от него войни. И все пак изходът от тази война беше завладяването на Италия, доживотното заточение на крал Дезидерий, изгонването на сина му Адалгис от Италия и връщането на заграбеното от лангобардските крале на Хадриан, главата на Римската църква.

7.

След края на тази война беше подновена Саксонската, която изглеждаше вече завършена. Никоя друга война не беше водена от народа на франките по-дълго и по-ожесточено. Защото саксите, като почти всички населяващи Германия народи, диви по природа, отдадени на дяволски култове и противопоставящи се на нашата религия, не смятаха за недостойно нито оскверняването, нито погазването на човешките права. Към това се прибавяха и причини, които ежедневно можеха да застрашат мира — това, че очевидно нашите и техните граници почти навсякъде преминаваха през равнинни места, освен в редки случаи, когато или големи гори, или билата на разположени помежду им планини очертаваха между земите на едните и на другите ясни граници. Въпреки това и по едните, и по другите граници не преставаха убийствата, грабежите и пожарите. В края на краищата франките бяха дотам раздразнени от тези неща, че сметнаха за нередно да се задоволяват само като им отвърщат по същия начин, а им обявиха открита война. И така, срещу тях беше обявена война, водена ожесточено и от двете страни в продължение на тридесет и три години, но все пак с по-големи жертви от страна на саксите, отколкото на франките. Тя без съмнение щеше да свърши по-бързо, но това беше невъзможно поради коварството на саксите. Трудно е да се каже колко пъти, победени, те се бяха предавали с молби и обещания, че ще изпълнят нареденото, бяха давали исканите зложници, за да отлагат, бяха приемали пратениците на краля, многократно бяха така усмирявани и изтощавани, че обещаваха, че ще престанат да се кланят на дявола и че ще приемат християнството. И които много пъти бяха готови да изпълнят обещаното, така и винаги бързаха да нарушат договореното. Трудно би било да се прецени кое от двете беше по-вярно, защото едва ли имаше дори една година от началото на войната, в която те да не проявят подобно непостоянство. Обаче великодушието на краля и постоянната му увереност както при успех, така и при затруднения не можеха да бъдат победени от тяхното коварство, нито пък той можеше да бъде отклонен от поставената цел. Защото кралят

никога не допускаше саксите да останат ненаказани, когато извършеха нещо подобно, а изпращаше срещу тях войска, предвождана или от самия него, или от графовете му, за да отмъсти за коварството и да наложи справедливо наказание. Това правеше всеки път дотогава, докато всички, които му оказваха съпротива, бяха разгромени и подчинени на властта му, а след това изсели десет хиляди сакси от тези, които живееха на двата бряга на река Елба, заедно с жените и децата, и ги изпрати на различни места в Галия и Германия, разделени на разнородни групи. Известно е, че водената толкова години война беше завършена, щом условията, поставени от краля, бяха приети от самите сакси — те трябваше да изоставят дяволския култ и религиозните си обичаи и да приемат християнската религия и светите тайнства и присъединени към франките, да образуват с тях един народ.

8.

В тази война, макар и водена дълго време, самият Карл взе лично участие в сраженията не повече от два пъти — единия път край планината, наречена Оснинг, разположена в област, носеща името Детмолд, и втория път край река Хазе, и то в един и същ месец през интервал от няколко дни. В тези две сражения враговете бяха дотам обезсилени и разгромени, че повече не смееха нито да предизвикат краля, нито да му се съпротивляват, ако мястото не беше защитено с някакво укрепление. И все пак в тази война загинаха мнозина както от франкските, така и от саксонските благородници, включително носители на най-високи отличия. Най-сетне, през тридесет и третата година, войната свърши, след като междуременно в различните части на държавата бяха започвали много и при това големи войни срещу франките и под отличното ръководство на краля бяха доведени до такъв край, че с основание човек може да си зададе въпроса, кое в тази война бе по-достойно за възхищение — издръжливостта на краля или неговият късмет. Защото две години преди това Карл започна войната с Италия и макар че тя се водеше без прекъсване, не пренебрегна нищо от това, което трябваше да свърши другаде, нито пък отстъпи в някоя част на страната от друго също изтощително сражение. Кралят, който за времето си по мъдрост и величие на духа превъзхождаше всички владетели на народите, никога не се отказа от намеренията си и тяхното осъществяване нито заради трудностите, нито от страх пред опасностите. За него наистина беше типично да подема и да отстоява всяко нещо, да не отстъпва при неуспех, а при успех да не се осланя само на измамливо щастливата съдба.

ПОХОДЪТ В ИСПАНИЯ (778)

9.

Тъй като още по времето на продължителната и почти непрекъснатата война със саксите на подходящи места по границите бяха поставени укрепления, Карл нападна Испания възможно най-подготвен във военно отношение, премина Пиренеите, завладя всички градове и крепости по пътя си и се върна назад с цяла и невредима войска. При обратния марш обаче на самото било на Пиренеите му се наложи за известно време да изпита коварството на баските. Тъй като разположението на проходите и характерът на местността не позволяваха друго, войската се движеше в разтеглена колона. Устройвайки засада от един много висок планински връх — мястото беше удобно за засади поради изобилието от гъсти гори, — баските нападнаха последните от обоза и ариергарда на охраната и връхлитайки отгоре им, ги изтласкаха в близката долина. При завързалото се сражение унищожиха до един франките и разграбвайки багажа, под прикритието на нощта, която вече настъпваше, се разпръснаха възможно най-бързо във всички посоки. В тази битка предимство на баските беше тяхното леко въоръжение и мястото на полесражението, а тежкото въоръжение и неудобният за тях терен бяха във вреда на франките и във всяко отношение ги поставяха при неравни условия. При това нападение загинаха главният кралски интендант Екехард, палатинският курфюрст Анселм, маркиз Ролан от Бретан наред с още много други. И до ден-днешен това не можа да бъде отмъстено, тъй като врагът, осъществил делото си, така се разпръсна, че не остави и следа, по която да бъде търсен.

ПОКОРЯВАНЕТО НА БРЕТОНЦИТЕ (786) И БЕНЕВЕНТЦИТЕ (787)

10.

Карл покори също и бретонците, които населяваха една далечна част на Галия, разположена на запад на брега на Океана, и не искаха да му се подчинят. След като изпрати срещу тях войска, те бяха принудени и да дадат заложенници, и да обещаят, че ще изпълнят всичко, което им е наредено. После Карл навлезе с войската си в Италия и осигурявайки си проход през Рим, нападна Капуа, град в областта Кампания. Устрои там лагера си, откъдето заплашваше с война беневентците, ако не му се подчинят. Херцог Арегис обаче предотврати войната — изпрати при краля двамата си сина Румолд и Гримолд с много пари и го помоли да ги задържи като заложенници, и същевременно обеща, че той и народът му ще се подчиняват на заповедите при едно-единствено условие — самият той да не се явява лично пред Карл. А Карл мислеше повече за ползата за народа, отколкото за твърдоглавието на херцога, и по тази причина прие изпратените му заложенници и обеща да не се среща с Арегис срещу голяма сума. Впоследствие задържа по-малкия от синовете като заложник, а по-големия върна обратно на бащата и след като изпрати хора да изискат и получат клетвени потвърждения от херцога и беневентците, се оттегли в Рим, където остана няколко дни, за да отдаде почит на Светите места, а после се върна в Галия.

БАВАРСКАТА ВОЙНА (787–788)

11.

След това внезапно избухна Баварската война, чийто край дойде бързо. Беше предизвикана от тщеславието и глупостта на херцог Тасидон. Насърчен от жена си, дъщеря на крал Дезидерий, която мислеше, че чрез съпруга си ще може да отмъсти за изгнанието на баща си, Тасилон сключи договор с хуните — източните съседи на баварците — и направи опит не само за неподчинение, но и да започне война с краля. Непокорството му, преминаващо всякакви граници, изчерпи търпението на краля и той свика отвсякъде войски за поход срещу баварците, като сам дойде с голяма армия край река Лех. Тази река дели баварците от алеманите. Разполагайки лагер на брега ѝ, преди да навлезе в провинцията, кралят реши още веднъж да провери намеренията на херцога чрез пратеници. Тасилон сметна, че няма да е нито в негов, нито в интерес на народа му да продължи да своеволничи, и смирено се покори, даде поисканите заложици, сред които собствения си син Теодон, и се закле, че няма да позволява да бъде убеден от никого да отхвърля властта на краля. По този начин много бързо беше сложен край на войната, която изглеждаше като че ли съвсем неизбежна. Въпреки това по-късно Тасилон беше извикан при краля и задържан, а провинцията, която беше управлявал, бе предоставена за управление не на друг херцог, а на няколко графа.

СЛАВЯНСКАТА ВОЙНА (789)

12.

След като по този начин бяха прекратени размириците, беше обявена война на славяните, които при нас обикновено наричаме вилци, а на своя език те се наричат по-точно велтаби. В тази война наред с другите народи, призовани под знамената по заповед на краля, в помощните войски се сражаваха и саксите, макар че предаността им беше измамна и непостоянна. Причина за войната беше това, че славяните постоянно безпокояха с нападения абодритите — стари съюзници на франките — и не можеха да бъдат обуздани със заплахи. Има един залив с неизвестна дължина и широк не повече от сто хиляди стъпки, на много места доста тесен, който се простира на изток от Западния океан. Тук са се установили много народи — датчаните и шведите, които наричаме нордгермани, населяващи северния бряг и съседни острови. Южният бряг е населяван от славяни, ести и други народи, сред които основният клон са велтабите — на тях кралят обяви война. Карл само с един поход, ръководен лично от него, ги разгроми и усмири така, че сметнаха за разумно да не отказват повече да му се подчиняват.

ВОЙНАТА С ХУНИТЕ (791–799)

13.

Най-голямата от всички водени от Карл войни, с изключение на Саксонската, очевидно беше последвалата война срещу аварите, или хуните. Той я започна по-решително от останалите и с много по-добра подготовка. В Панония, населявана по това време от хуните, проведе поход, ръководен лично от него, а ръководството на останалите експедиции предостави на сина си Пипин и на губернаторите на провинции, а в други случаи — на графовете и на офицерите. Тази война, макар да беше водена много упорито, завърши едва на осмата година от началото си. За това, колко бяха водените в нея сражения и колко кръв се проля, свидетелстват обезлюдената Панония и мястото на ханския палат, опустошено така, че да няма следа от човешки крак. В тази война беше унищожен целият хунски нобилитет, а с това и славата му. Всички пари и натрупаните в течение на времето богатства бяха разграбени. В човешката памет няма друга война срещу франките, в която те да са се облагодетелствали повече и да са увеличили повече богатствата си. Изобщо, макар до момента на хуните да се гледаше като на беден народ, в палата бяха намерени толкова злато и сребро, а в битките беше придобита толкова скъпоценна плячка, че може с право да се смята, че франките справедливо са отнели от хуните това, което преди това те несправедливо са заграбили от останалите народи. Във войната загинаха само двама знатни франки: херцог Ерих от Фриаул загина в Тесато, крайбрежен град на Либурния, поради коварството на местните жители, а губернаторът на Бавария Геролд беше убит в Панония заедно с още двама свои придружители неизвестно от кого преди битката с хуните, докато строяваше войските си, обхождаше редиците и насърчаваше отделни бойци. Иначе за франките войната завърши почти без проливане на кръв и имаше извънредно щастлив край, при все че поради мащабите си отне много време.

ДАТСКАТА ВОЙНА (810)

14.

В последствие и резултатът от Саксонската война се оказа съпоставим с голямата ѝ продължителност. Бьомският и Линонският поход не можаха да продължат дълго. И двата под ръководството на по-младия Карл завършиха бързо. Накрая беше проведен поход срещу нордгерманите, наречени дани, които преди това се занимаваха с пиратство, а след това опустошаваха с голяма флота бреговете на Галия и Германия. Техният крал Готфрид беше дотолкова лекомислено самоуверен, че си беше обещал власт над цяла Германия. Смяташе Фризия и Саксония за свои провинции и вече беше подчинил съседите си, абодритите, и ги беше обложил с данъци. Хвалеше се още, че скоро ще се появи с огромна армия при Аахен, където се намираше свитата на краля. И макар да беше съвсем без покритие, в общи линии вярваха на казаното от него. По-скоро се смяташе, че би предприел нещо подобно, ако не беше изпреварен от преждевременната смърт — беше убит от собствения си телохранител. По този начин бе ускорен и неговият край, и краят на започнатата от него война.

ЗАВОЕВАНИЯТА НА КАРЛ

15.

Това са войните, които всемогъщият крал Карл води в продължение на 47 години — защото толкова време управлява, — в различни части на света с най-голяма вещина и успех. С тези войни той така забележително разшири франкското кралство, което получи голямо и силно от баща си Пипин, че почти го удвои. Защото, ако преди това върховната власт на франки те се простираше не по-далеч от тази част на Галия, която лежи между Рейн и Доара, Океана и Балеарско море, и върху част от Германия, обитавана от т.нар. остфранки, разположена между Саксония, Дунав, Рейн и реката Зале, която разделя тюрингците и сорбите, и освен това върху алеманите и баварците, чрез споменатите войни Карл покори първо Аквитания, Баския и цялата пиренейска област до реката Ебро, която извира от Навара, пресича най-плодородните земи на Испания и пред стените на гр. Тортоса се влива в Балеарско море. След това завзе цяла Италия от Аостадо Долна Калабрия, където е известно, че преминава границата между гърци и беневентци, дълга над 1000 мили; после Саксония, която е доста значителна част от Германия и се смята, че макар и еднаква на дължина, е два пъти по-широка от тази част, която населяват франките; по-нататък и двете части на Панония, и разположената на единия бряг на Дунава Дакия, също и Истрия, Либурия и Далмация, с изключение на крайбрежните градове, които обеща на императора на Константинопол от приятелски чувства и по силата на сключен с него договор. Накрая така се справи с всички диви и варварски племена, които живеят в Германия между Рейн и Вайксел, Океана и Дунав, почти сходни по език, но твърде различни по нрави и обичаи, че ги превърна в данъкоплатци. Измежду тях най-важни са велтабите, сорбите, абодритите и бьомите — именно с тях трябваше да води войни, — останалите, чийто брой беше много голям, се предадоха доброволно.

ВЗАИМООТНОШЕНИЯТА С ЧУЖБИНА

16.

Карл умножи славата на кралството си, спечелвайки приятелството на много крале и народи. Дотолкова привърза към себе си с приятелски съюз краля на Галиция и Астурия — Алфонс, че той, когато му изпращаше писма или пратеници, винаги държеше да бъде наричан от краля просто васал. Шотландските крале също се отнасяха с благоразположение към неговите желания поради щедростта му дотолкова, че никога не го наричаха иначе освен господар, а себе си слуги и роби. И досега се пазят техни писма до него, от които може да се съди за отношението им към краля. Приятелството му с халифа на Персия Харун, който с изключение на Индия владееше почти целия Изток, беше така силно, че Харун предпочиташе щастието да бъде приятел на Карл пред приятелството на всички земни крале и владетели и единствено него смяташе за достоен за почит и щедри дарове. И затова, когато Карл изпрати пратеници със свещени дарове за Светия гроб на нашия Господ и Спасител и на мястото на възкресението Му, когато отидоха при Харун и му съобщиха волята на господаря си, той не само обеща да изпълни молбите им, но и отстъпи на Карл властта над Светия гроб и благословеното място на възкресението. А при завръщането на пратениците изпрати заедно с тях и свои хора, които освен дрехи, парфюми и други богатства на Ориента му занесоха като дар и скъпоценности. Няколко години преди това, когато Карл го беше помолил за слон, Харун му изпрати единствения, който притежаваше тогава. Константинополските императори Никифор, Михаил и Лъв също силно желяеха приятелство и съюз с него и изпратиха много пратеници. И все пак, след като прие императорската титла, те имаха големи подозрения, че може да поиска да им отнеме властта; той обаче склучи с тях надежден договор, така че никоя от страните да няма повод за някакво недоволство. Защото римляните и гърците винаги се отнасяха с подозрение към силата на франките. Оттам произлиза и гръцката поговорка: Τὸν Φράνκον φίλον ἔχεις' υἱέτουα οὐκ ἔχεις (Франкът може да ти бъде приятел, но не съсед).

СТРОИТЕЛНА ДЕЙНОСТ И УВЕЛИЧАВАНЕ НА ФЛОТАТА

17.

Макар да се проявяваше като човек, зает с разширяване на кралството и покоряване на чужди народи, и постоянно да беше ангажиран с това на различни места, Карл започна и множество дела, допринасящи за красотата и удобството в държавата. Някои от тях успя и да завърши. Като най-важни могат да бъдат отбелязани църквата на Светата Божия майка в Аахен, построена учудващо изкусно, и мостът над Рейн при Майнц с дължина от 500 стъпки — защото на това място реката е толкова широка. Този мост беше унищожен от пожар една година преди Карл да умре и не можа да бъде възстановен поради скоропостижната му смърт, макар той да възнамеряваше да замени дървото с камък. Започна и строежа на два великолепни палата: единия недалеч от Майнц, близо до имението, наречено Ингелхайм, а другия в Нимвеген, на реката Ваал, която тече от южната страна на о-в Батавия. Ако научеше, че някъде в кралството му има рушащи се от старост църкви, той заповядваше на епископите и свещениците, отговорни за това, да ги възстановят, уверявайки се после чрез пратеници, че заповедите се изпълняват. Сформира военна флота против нордгерманите, построявайки за целта кораби край реките в Галия и Германия, които се вливат в Северно море. И понеже нордгерманите постоянно опустошаваха с нападения галския и германския бряг, по всички пристанища и устия на реки, които изглеждаха пригодни да приемат кораби, постави постове и стражи, за да не позволяват на врага да акостира. Същото направи на юг срещу маврите, захванали се отпреди време с пиратство по бреговете на Прованс, Септимания и по цялото италийско крайбрежие чак до Рим. Поради това по негово време не понесе никакви значителни щети нито Италия от маврите, нито Галия и Германия от нордгерманите. Поради предателство беше завзет и опустошен от маврите единствено етруският град Чивита Векиа, а във Фризия някои острови, намиращи се до германския бряг, бяха оплячкосани от нордгерманите.

ЛИЧНИЯТ ЖИВОТ НА КАРЛ

18.

Известно е, че по този начин Карл защити, разшири и едновременно разкраси държавата. Оттук нататък започвам да разказвам за неговите умствени способности, за изключителната му твърдост при благоприятни и неблагоприятни обстоятелства, както и за подробности от личния и семейния му живот. След смъртта на баща си, по време на съвместното управление с брат си понасяше с такова търпение ревността и завистта му, че на всички изглеждаше странна липсата на гняв. После, посъветван от майка си, взе за жена една от дъщерите на лангобардския крал Дезидерий, а след една година по неизвестни причини я изостави и сключи брак с Хилдегард, жена от изключително благородна швабска фамилия. От нея имаше трима сина: Карл — както, естествено, беше наречен първият, и Пипин, и Аудвиг, и също толкова дъщери: Ротруд, Берта и Гизела. Имаше и други три дъщери: Теодерада, Хилдтруд и Ротхайд — двете от третата си съпруга, която също беше германка и произхождаше от остфранкско семейство, а третата от една наложница, чието име в момента не си спомням. След смъртта на Фастрада се ожени за алеманката Аютгард, с която нямаше деца. След като тя умря, имаше четири наложници: Маделгард, която му роди дъщеря на име Ротхилд, саксонката Геревинда — дъщеря Аделтруд, Регина, от която имаше двама сина — Дрого и Хуго, и Аделинд — майка на Теодерих. Неговата собствена майка Бертрада прекара старостта си при него на голяма почит. Отнасяше се към нея с такова уважение, че помежду им никога не възникнаха разногласия освен при развода с дъщерята на Дезидерий, която беше взел за жена по нейно настояване. Бертрада умря скоро след смъртта на Хилдегард, след като вече беше видяла в къщата на сина си трима внуци и три внучки. Карл ѝ устрои погребение с най-големи почести в църквата на св. Дионисий — същата, в която беше погребан и баща му. Уважаваше със същата преданост и единствената ѝ сестра Гизела, която още като младо момиче се беше обрекла на вярата. Тя умря няколко години преди смъртта му в манастира, където беше прекарала живота си.

ВЪЗПИТАНИЕТО НА ДЕЦАТА

19.

Смяташе да възпита децата си така, че както синовете, така и дъщерите му първо да се образуват в онези дисциплини, към които и самият той проявяваше интерес. А когато възрастта на синовете му позволяваше, правеше необходимото те да се научат да яздят по обичая на франките, да боравят с оръжие и да ловуват. Дъщерите му трябваше да бъдат приучени да обработват вълна и за да не ги обзема скуката, да работят прилежно с хурката и вретеното и да бъдат възпитани във всички добродетели. От всичките си деца, преди да умре, изгуби само двама сина и една дъщеря — Карл, който беше най-старият, Пипин, когото направи крал на Италия, и първородната си дъщеря Ротруд, сгодена за гръцкия император Константин. Пипин остави син на име Бернхард и пет дъщери — Аделхайд, Атула, Гунтрада, Бертхайд и Теодерада, които го надживяха. С отношението си към тях Карл даде забележително свидетелство за своята благочестивост — когато синът му умря, обяви внука си за наследник на баща си, а внучките бяха възпитавани заедно със собствените му дъщери. Смъртта на синовете и дъщеря си понесе с по-малка сдържаност, отколкото се очакваше при величието на неговия дух. Очевидно благочестието, което му беше не по-малко присъщо, го караше да пролива сълзи. Защото, когато му съобщиха за смъртта на римския папа Хадриан, един от най-големите му приятели, плака така, сякаш беше изгубил брат или най-любим син. Изобщо Карл беше много приятен за другаруване. Той се сприятеляваше лесно и много твърдо отстояваше приятелството, оказваше абсолютно доверие на тези, с които се беше сприятелил. Беше толкова загрижен за възпитанието на синовете и дъщерите си, че никога, когато си беше вкъщи, не се хранеше без тях, нито пък тръгваше сам на път. Синовете му яздеха наравно с него, а дъщерите му го следваха съвсем наблизко, охранявани в ариергарда от нарочни телохранители. Макар да бяха много хубави и да ги обичаше твърде много, странното беше, че не позволи никоя от тях да се ожени нито за сънародник, нито за чужденец, а задържа всички при себе си чак до смъртта си, твърдейки, че не може да се лиши от тяхното съжителство.

И поради това, въпреки че иначе бе щастлив, чрез тях позна и злощастността на съдбата. Това той прикриваше толкова старателно, че все едно за тях не беше се появявало подозрение за нещо срамно или не беше се разпространявала мълва.

ЗАГОВОРИТЕ (792 И 785/6)

20.

От една наложница имаше син, наречен Пипин, за когото не споменах наред с другите, хубаволик, но гърбав. Веднъж, когато по време на Хунската война баща му презимува в Бавария, той се престори на боден и започна да заговорничи срещу Карл с някои от високопоставените франки, които му даваха празни обещания да го направят владетел. След като коварният им замисъл беше разкрит и заговорниците наказани, Пипин беше подстриган и по собствено желание изпратен в манастира Прюм, където прекара остатък от живота си като монах. Но и по-рано в Германия срещу Карл имаше голям заговор. За наказание една част от участниците в него бяха ослепени, на други — отрязани ръцете или краката, а после всички бяха изпратени в изгнание. Само трима от тях, които, за да не бъдат заловени, се защитаваха с извадени мечове и убиха неколцина, бяха убити, понеже не можеше да бъдат обуздани по друг начин. Смята се, че причината за възникването на тези заговори бе жестокостта на кралица Фастрада. И в двата случая се заговорничеше срещу краля, защото изглеждаше, че той не се противопоставя на нейната жестокост и че се е отклонил от вродената си доброта и от обичайната си благост. Иначе през целия си живот и в родината си, и навън получаваше от другите много любов и уважение и никога не се беше появил дори най-малък намек за несправедлива жестокост от негова страна.

ЛИЧНОСТТА НА КАРЛ

21.

Той обичаше чужденците и им показваше толкова голямо внимание, че големият им брой не само в двореца, но и в кралството основателно изглеждаше обременяващ. Въпреки това поради великодушието си приемаше спокойно това бреме, тъй като смяташе, че похвалите за неговото свободомислие и добрата му репутация пред чужденците са добра отплата срещу големите неудобства.

22.

Имаше едро и силно тяло, беше висок на ръст, но не извън нормата — известно е, че височината му се измерваше със седем негови стъпки. Беше кръглоглав, с големи и живи очи, нос малко по-дълъг от нормалното, приятно посивяла коса и весело и усмихнато лице. Оттам се получаваше впечатлението за внушителна външност и достолепие, независимо дали беше прав или седнал. Вратът му беше дебел и малко къс, а коремът му изглеждаше леко издаден, но съразмерността на крайниците му го прикриваше. Стъпваше здраво, имаше мъжествен вид, гласът му беше ясен, при все че не съответстваше по сила на размерите на тялото. Имаше отлично здраве, едва през последните четири години от живота си страдаше по-често от пристъпи на треска, а към края започна да куца с единия си крак. Дори и тогава правеше повечето неща по своя преценка, а не по препоръка на лекарите, които едва ли не мразеше, защото го съветваха да се откаже от печеното месо, с което беше свикнал, и да премине към варено.

Непрекъснато се упражняваше в яздене и лов, което му беше вродено, защото едва ли на земята може да се намери народ, който да превъзхожда франките в тези умения. Обичаше парите на топлите минерални води и често упражняваше Тялото си с плуване, и плуваше толкова добре, че никой не можеше да се мери с него. По тази причина построи двореца си в Аахен и там прекара без прекъсване последните години от живота си. Канеше за къпане не само синовете и дъщерите си, но и благородници и приятели, понякога дори множество хора от свитата и телохранители, така че нередко с него се къпеха по сто и повече души.

ОБЛЕКЛОТО НА КАРЛ

23.

Обличаше се традиционно, т.е. по франкски обичай. Носеше ленена риза и също къси ленени гащи, отгоре обличаше туника, препасана с копринен колан, долната част на бедрата покриваше с препаски, след това обвиваше краката си с платнени ленти и обуваше ботуши. През зимата предпазваше раменете и гърдите си с къс елек от видра или бялка. Отгоре намяташе синьо наметало и винаги запасваше меч, чиито дръжка и поясък задължително бяха от злато или сребро. Понякога носеше меч, украсен със скъпоценни камъни, но само на големи празници или когато приемаше пратеници от чужди държави. Отказваше да носи чуждестранни дрехи дори и да бяха по-хубави, и никога не ги обличаше, с едно изключение — в Рим по молба на папа Хадриан, и друг път — на наследника му Лъв, когато облече дълга туника и хламида и обу римски сандали. На празниците се появяваше със златоткана дреха и обувки, украсени със скъпоценни камъни, наметалото си закопчаваше със златна фибула, на главата си слагаше диадема също от злато и скъпоценни камъни. През останалите дни облеклото му малко се отличаваше от това на простолюдието.

НАВИЦТЕ НА КАРЛ

24.

Беше умерен в яденето и особено в пиенето, тъй като всяко пиянство го отвращаваше, особено собственото и на членовете на домакинството. От храна не можеше да се въздържа и често се оплакваше, че постенето вреди на тялото му. Много рядко устройваше пиршества, и то само на големи празници, но тогава канеше много хора. Ежедневното му хранене включваше четири блюда освен печеното месо, което ловците обикновено печеха на шишове и което той ядеше с по-голямо удоволствие от всякаква друга храна. По време на хранене слушаше изпълнението на артисти, музиканти или някой четец. Четяха му исторически съчинения и такива за делата на древните. Харесваше книгите на св. Августин, особено онази, която се нарича „За Божията държава“. Беше толкова умерен в пиенето на вино и други напитки, че по време на ядене рядко пиеше повече от три чаши. През лятото след обяда ядеше плодове, изпиваше една чаша, сваляше дрехите и обувките си, както обикновено правеше и нощем, и си почиваше 2–3 часа. Нощният му сън беше такъв, че не само се събуждаше по 4–5 пъти, но и ставаше. Докато се обуваше и обличаше, приемаше приятели, а ако курфюрстът му докладваше за някакъв спор в двореца, който изискваше неговата намеса, заповядваше веднага да му доведат спорещите страни като пред съдия и запознавайки се със случая, произнасяше присъдата. И не само това, а едновременно се разпореждаше кой каква работа да свърши през деня или на кого от чиновниците да се възложи задача.

ОБРАЗОВАНИЕТО НА КАРЛ

25.

Беше изключително красноречив и можеше съвсем ясно да изрази онова, което искаше. Не се задоволяваше само с владеенето на родния си език, а полагаше усилие да учи и чужди езици. От езиците научи толкова добре латински, че можеше да го говори като роден, а гръцкия повече разбираше, отколкото да говореше. Беше толкова надарен с красноречие, че понякога изглеждаше почти разточителен. Занимаваше се усърдно с изучаването на седемте свободни изкуства, уважаваше много тези, които ги преподаваха, и ги обсипваше с почести. Дякон Петер от Пиза му преподаваше граматика, в другите дисциплини наставник му беше Албин, наречен Алкуин, също дякон, британец от саксонско потекло и човек всестранно образован. Кралят отдели много време и положи много труд да изучи при него риториката, диалектиката и най-вече астрономията. Обучаваше се на изкуството да изчислява и с остроумие и интерес най-любознателно изследваше движенията на звездите. Правеше опити и да пише и за тази цел под възглавницата му обикновено имаше плочки и листи, за да свиква ръката да пише, когато не спи, но тъй като беше започнал твърде късно, не напредна особено.

НЕГОВАТА НАБОЖНОСТ И ЩЕДРОСТ

26.

Почиташе най-свято и с най-голяма благочестивост християнската религия, на която беше посветен от дете. По тази причина построи чудно хубава църква в Аахен и я украси със злато и сребро, с прозорци с решетки и с врати от масивна мед. За нейния строеж набави колони и мраморни плочи от Рим и Равена, тъй като не можа да ги намери другаде. Посещаваше често църквата — сутрин и вечер, а също и по време на нощните хори и месите, и доколкото здравето му позволяваше, го правеше неуморно и много държеше всичко, което се извършва в нея, да става възможно най-тържествено, напомняйки често на служителите да не допускат да се внесе или да остане в църквата нещо неподобаващо или скверно. Подари много обредни съдове от злато и сребро и одежди за свещениците, за да не се налага дори на вратарите, които са най-ниско в църковната йерархия, по време на служба да носят всекидневните си дрехи. Голямо старание отдели на подобряването на четенето на литургии и псалмопеенето. Познаваше достатъчно добре и двете, макар самият никога да не беше чел публично и да не беше пял, освен в хор заедно с другите.

27.

Беше силно отдаден на това да помага на бедните с онази безкористна щедрост, която гърците наричат „eleimosina“ (подаяние), като правеше всичко да я върши не само в родината си и в рамките на империята, но и през моретата — в Сирия, Египет, Африка, Ерусалим, Александрия и Картаген, — всеки път, когато разбереше, че християните живеят в нищета, той им изпращаше пари от състрадание. Така той си спечели приятелството на отвъдморските царе, защото по този начин християните, живеещи под тяхно владичество, получаваха някаква утеха и облекчение.

Пред всички свети и почитани места поставяше по достойнство църквата на блажения апостол Петър в Рим, в чиято дарохранилница внесе огромно количество средства в злато, сребро, а и скъпоценни камъни. На папите изпрати безброй подаръци. По време на управлението си той не смяташе нищо за по-важно от усилията си да върне на Рим предишния облик и влияние, а църквата на св. Петър не само да бъде сигурно защитавана, но и да бъде украсена и обогатена с негови средства така, че да се отличава от всички останали църкви. Макар да ценеше много Рим, през цялото време на управление, за 47 години, ходи там само четири пъти, за да изпълни обетите си и за молитва.

КОРОНАЦИЯТА ЗА ИМПЕРАТОР (25.XII.800)

28.

Причините за последното му пътуване не до Рим не бяха само тези, а и това, че римляните се бяха отнесли много жестоко с папа Лъв — бяха му извадили очите и отрязали езика и го бяха принудили да моли краля за помощ. Затова, идвайки в Рим да оправи обърканите дела на църквата, прекара там цялата зима. По същото време получи титлата „император“ и „август“, срещу която в началото се възпротиви толкова, че уверяваше, че няма да влезе в църквата на този ден, при все че беше голям празник, ако предварително знаел намерението на папата. Завистта на римските императори, които негодуваха срещу получаването на титлата, прие със завидно търпение. Преодоля съпротивата им с великодушие, по което без съмнение ги превъзхождаше значително, изпращайки им многочислени делегации и наричайки ги в писмата „братя“.

**ЗАКОНОДАТЕЛСТВО. ЕЗИЧЕСКИ ПЕСНИ.
ИМЕНАТА НА МЕСЕЦИТЕ**

29.

След приемането на императорската титла обърна внимание на това, че в законите за народа има много пропуски, тъй като франките имаха две законодателства, и реши да допълни това, което им липсваше, да отстрани противоречията и да коригира погрешните и изопачени текстове. Но в тази насока не направи повече от това да прибави само някои частични допълнения към законите. Все пак нареди да се издирят и запишат на книга всички неписани закони на народите под негова власт, записа и остави на поколенията и прастарите езически песни, в които се възпяват делата и войните на старите крале. Започна да пише и граматика на родния език.

На месеците даде имена на франкски език, тъй като до това време франките използваха отчасти латински, отчасти франкски имена. Дванадесетте вида ветрове също назова с франкски названия, защото преди това само четири от тях имаха имена. Нарече януари *uuintarmanoth*, февруари *hornung*, март *lenzinmanoth*, април *ostarmanoth*, май *uuinne-manoth*, юни *brachmanoth*, юли *heuuimanoth*, август *aranmanoth*, септември *uuitumanoth*, октомври *uuintumemanoth*, ноември *herbistmanoth*, а декември *heilagmanoth*. На ветровете постави названия, както следва: източния (*subsolanus*) — *ostroniuuint*, югоизточния (*eurus*) — *astsundroni*, юго-югоизточния (*euroauster*) — *sundostroni*, южния (*auster*) — *sundroni*, юго-югозападния (*austroafricanus*) — *sunduuestroni*, югозападния (*africanus*) — *uesstsundroni*, западния (*zephyrus*) *uuestroni*, северозападния (*chorus*) — *uuestnordoni*, северо-северозападния (*circius*) — *norduuestroni*, северния (*septentrio*) — *nordroni*, североизточния (*aquilo*) — *nordostroni*, северо-североизточния (*vulturinus*) — *ostnordroni*.

**КОРОНАЦИЯТА НА ЛУДВИГ (813).
СМЪРТТА НА КАРЛ (814)**

30.

В края на живота си, измъчван вече от болест и от старост, извика при себе си сина си Лудвиг, краля на Аквитания, който единствен от синовете на Хилдегард беше още жив. След това благородниците от цялата франкска държава бяха свикани на тържествено събрание, на което със съгласието на всички посочи Лудвиг за негов съуправник за цялата държава и наследник на титлата „император“. Коронясвайки главата му с диадема, заповяда да го наричат „император“ и „август“. Това негово решение беше прието от всички присъстващи с голямо одобрение, защото изглеждаше, че Бог му го е внушил в полза на държавата. Случилото се увеличи славата му и му създаде голям респект сред чуждите народи. След като Лудвиг беше изпратен обратно в Аквитания, Карл както обикновено, макар и изтощен от старост, излезе на лов недалеч от двореца си в Аахен. В такива занимания прекара остатъка от есента, а около началото на ноември се върна обратно в Аахен.

По време на зимния престой, през януари легна болен, повален от силна треска. Веднага си наложи диета, както правеше винаги в случай на треска, надявайки се, че това въздържане от храна ще прогони болестта или поне ще я облекчи. След това към треската се прибави и болка в едната страна на гърдите, която гърците наричат „плеврит“, но той продължи да пази диета и не поддържаше тялото си с друго освен от време на време с течности. Умря на седмия ден от заболяването, след като получи светото причастие, 72-годишен, на четиридесет и седмата година от управлението си, в третия час на деня.

ПОГРЕБЕНИЕТО НА КАРЛ

31.

Според традиционния обичай тялото му беше измито и пригответно за погребение, после, съпроводено от всеобща скръб, беше внесено в църквата и погребано. В началото имаше колебание къде трябва да се погребе, тъй като приживе той не беше оставил указания. Накрая всички се съгласиха, че за него няма по-достойно място за погребение от онази църква, която той със собствени средства беше построил в Аахен от любов към Бога и нашия господар Исус Христос и в чест на Светата и всевечна Дева, Неговата майка. Беше погребан в нея в деня, в който почина, а върху гроба беше издигната позлатена арка с негово изображение и надпис. Надписът гласеше следното: „В този гроб е положено тялото на великия и правоверен император Карл, който забележително разшири франкското кралство и управлява щастливо 47 години. Умря 70-годишен, в лето господне 814, на 28 януари.“

**ПРЕДЗНАМЕНОВАНИЯТА ЗА СМЪРТТА
МУ (810–814)**

32.

Имаше много предзнаменования за приближаването на смъртта му, като не само останалите около него, но и той самият усещаше заплахата. В течение на последните три години от живота му последователно имаше чести слънчеви и лунни затъмнения и някакво тъмно петно върху слънцето, наблюдавано на небето в продължение на седем дни. Колонадата между църквата и двореца, построена от него с много усилия, по Възнесение Господне внезапно рухна и се срути до основи. А дървеният мост над Рейн при Майнц, строен в продължение на десет години с усилен труд и възхитително умение и който изглеждаше, сякаш ще съществува вечно, само за три часа изгоря от случаен пожар така, че освен това, което остана под водата, от него не остана дори и треска. А сам Карл, когато при последния поход в Саксония срещу датския крал Готфрид един ден напусна лагера и започна марша, неочаквано видя от небето да пада ослепителен огнен лъч, пресичащ ясното небе отдясно наляво. Докато всички се чудеха какво означава това знамение, конят, на който яздеше, внезапно се прекатури през глава и го хвърли толкова лошо на земята, че фибулата на наметалото му се счупи, коланът с меча се скъса и се наложи притичалите слуги, които бяха наблизко, да му снемат екипировката и да го повдигнат без наметало. Копието, което случайно държеше в ръка, беше излетяло и паднало на повече от двадесет крачки. Към това се добавяше и честото разтърсване на двореца в Аахен, и непрекъснатото скърцане на таваните в сградите, в които пребиваваше. А църквата, в която впоследствие беше погребан, беше ударена от мълния и златният купол, който украсяваше върха на покрива, беше избит и отхвърлен върху съседната къща на епископа. В същата църква, по ръба на венеца, който опасва вътрешността на храма между горните и долните сводове, имаше надпис с червени букви кой е построил храма, чийто последен ред беше **КАРЛ ПРИНЦЕПС**. Някои отбелязваха, че в годината на смъртта му, няколко месеца преди да умре, буквите от **ПРИНЦЕПС** бяха толкова повредени, че изобщо не се

различаваха. Но Карл нехаеше или пренебрегваше изброените неща, сякаш нито едно от тях не го засягаше.

ЗАВЕЩАНИЕТО (811)

33.

Реши да направи завещания, с които да остави някаква част от наследството на дъщерите си и децата на наложниците, но започна късно и не можа да ги завърши. Все пак последните три години, преди да умре, раздели съкровищата, парите, дрехите и другия движим инвентар в присъствието на приятелите и служителите си, заклевайки ги като свидетели, че след смъртта му завещаното от него разделяне под техен надзор ще се извърши точно. В кратко изложение обобщи това, което искаше да бъде разделено. Съдържанието и текстът бяха следните:

„В името на всемогъщия Господ Бог, Отца и Сина, и Светаго Духа, това са описът и разделението, направени от най-славния и най-благочестивия господар император август Карл в 811-ата година след приемането на човешки образ на нашия господар Исус Христос, в 43-ата година от управлението му във Франция и 36-ата в Италия, 11-ата на императорския трон и четвъртия индикт, които реши да направи по отношение на съкровищата и парите си, след благочестиво и мъдро размишление и по Божия воля определи според наличието в съкровищницата си в същия ден. С това той поиска преди всичко не само да подsigури по отношение на собственото си наследство обичайното християнско даване на подаяние от имуществата да бъде извършено правилно, но и наследниците му да знаят ясно и без всякакво съмнение какво ще им принадлежи, за да могат без спорове и борби да получат полагащото им се чрез справедлива подялба.“

Прочее с това намерение той раздели на три цялото си имущество и всички вещи от злато, сребро, скъпоценни камъни и кралската украса, намиращи се в наличност в същия ден, както е

упоменато, в съкровищницата. По-нататък раздели двете третини на 21 части, а останалата една трета запази цяла. Разделянето на двете третини на 21 се основава на факта, че, както е известно, кралството му има 21 главни града. И всяка една от тези части чрез ръцете на неговите наследници и приятели трябва да отиде в един от тези градове като подаяние. Архиепископът, който ще оглавява църквата по това време, трябва да вземе частта, определена за неговата епархия, и да я раздели с енорияшите по такъв начин, че една трета да остане за църквата, а двете трети да бъдат разпределени между енорияшите. От тези 21 части от наследството, които се получават от първите две трети, всяка е точно определена и лежи настрани от другите в отделен сандък, върху който е написано името на града. Имената на градовете, които трябваше да получат такова подаяние или дарение, са следните: Рим, Равена, Милано, Сивитаде дел Фриули, Градо, Кьолн, Майнц, Залцбург, Трир, Сенс, Безансон, Лион, Руен, Реймс, Арл, Виена, Мутие ан Тарантез, Ембрюн, Бордо, Тур и Бурже.

Предназначението на едната част, която поиска да се запази неделима, докато останалите две са разделени по описания по-горе начин, е следното: третата част е за ежедневни разходи като състояние, за което е установено, че не може да бъде отнето от владение от собственика по силата на задължение, произтичащо от обет, и това трябваше да продължи дотогава, докато той е жив или докато преценява, че му е нужно. След неговата смърт или доброволно оттегляне от светския живот тази част трябваше да бъде разделена на четири дяла и една от тях да бъде прибавена към гореспоменатите двадесет и една части; втората, полагаща се на синовете и дъщерите му и техните синове и дъщери, да се подели между тях справедливо и по равно; третата според християнския обичай трябваше да бъде употребена в полза на бедните, а четвъртата по подобен начин да се раздаде като подаяние за нуждите на прислугата в двореца, като принос към издръжката им. Към същата тази трета част от цялата сума, която подобно на другите се състои от злато и сребро, по негова воля да бъдат прибавени всички съдове от мед, желязо и други метали, оръжията, дрехите и останалата част от домакинския инвентар — евтин или скъп — с различно предназначение като: завеси, завивки, килими, платове, кожи, седла и всичко, което в настоящия ден се намираще в неговата съкровищница и дрешник, и по този начин се

увеличат дяловете на тази част, чрез което даването на подаяние ще може да достигне до повече хора.

Разпореди също параклисът, който сам основа, съответно църковното имущество, което събра за тази цел, както и това, което дойде по линия на бащиното му наследство, да остане цяло и да не бъде раздробявано на части. Но ако там се намереха съдове, книги или други предмети, за които се знае сигурно, че не са подарени от него, те можеха да бъдат продадени на коштуема цена на всеки, който иска да ги купи и притежава. Същото важеше и за книгите, голям брой от които бе събрал в библиотеката си — те можеха да бъдат продадени според цената си на купувачи и печалбата да бъде раздадена на бедните.

Както е известно, между останалите съкровища и пари има три сребърни и една особено голяма и тежка златна маса. Относно тях той предписа и разпореди следното: едната, която е четириъгълна и с изображение на Константинопол, да бъде изпратена заедно с останалите определени за това подаръци в Рим, в църквата на свети апостол Петър, а другата маса с кръгла форма и с изображение на Рим — на епископалната църква в Равена. Третата, далеч по-добре изработена, по-тежка от останалите две и изкована от три кръга, представляващи детайлно и умалено изображение на целия свят, разпореди заедно със споменатата четвърта златна маса да бъде прибавена към онази третина, която е предвидена за наследниците и за подаяние.

Това разпределяне и разпореждане направи и постанови в присъствието на епископите, абатите и графовете, които имаха възможност да присъстват по това време. Имената им са включени в този документ: „епископи — Хилдебалд, Рихолф, Арно, Волрер, Бернвин, Лайдрад, Йоханес, Теодолф, Йесе, Хайто и Валтгауд; абати — Фридугис, Аделунг, Ангилберт и Ирмино; графове — Валах, Майнхер, Отолф, Шефан, Унрух, Бурхард, Майнхард, Хато, Рихвин, Едо, Ерхангер, Геролд, Бери, Хилдегер и Рохолф.“

Синът му Лудвиг, който го наследи по Божия воля, се погрижи след смъртта му изпълнението на всички тези разпореждания да стане по възможно най-бързия начин, с най-голяма отговорност и съобразно цитирания по-горе документ.

Издание:

Айнхард. Животът на Карл Велики

Латинска. Първо издание

ИК „Евразия-Абагар“, Плевен, 1994

Под общата редакция на Цочо Бояджиев

Редактор: Саня Табакова

Коректор: Иличка Пелова

ISBN: 954-450-028-2

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.